

AVOP LEADER+

Készségek elsajátítása

TANANYAG

PROMEI Kht
Faluműhely Alapítvány
SZRVA
ZRVA

2005

Tartalom

AVOP LEADER+Készségek elsajátítása.....	1
Előszó az AVOP LEADER+ „Készségek elsajátítása” Programhoz kapcsolódó tananyaghoz	11
1. LEADER filozófia és megközelítés	16
1.1. Vidékfejlesztés Európában: elmélet és gyakorlat	16
1.1.1. Az európai vidékfejlesztési politika fejlődése	16
1.1.2. Európa rurális területei.....	23
1.1.3. A vidéki területek fejlesztési szükségletei	25
1.1.4. Vidéki értékek.....	28
1.1.5. A fenntartható fejlődés alappillérei	32
1.1.6. A fenntartható helyi fejlesztések szemléleti módjai	36
1.1.7. A fenntartható helyi fejlesztések megvalósítása	41
1.1.8. Integráció a térségi programokban.....	51
1.1.9. A LEADER kisugárzása	57
1.2. Megfontolandó tézisek a vidékfejlesztés fogalmának megközelítésére	60
1.3. Összefoglalás.....	61
1.4. Ellenőrző kérdések	76
2. A LEADER programok az EU vidékpolitikájában; Múlt és jövő; A LEADER módszer lényege.....	77
2.1. A LEADER helye az EU támogatás-politikájában	77
2.1.1. Teljes fordulat a kilencvenes években	78
2.1.2. A LEADER három szakasza	83
2.1.3. A LEADER kulcstémái.....	85
2.1.4. Kapcsolatok kialakítása a tevékenységek, a területek és az ága- zatok között	88
2.2 Az EU tervezett vidékfejlesztési politikája 2007-2013 között	95
2.2.1. A finanszírozás és a pénzügyi szabályok változása	96
Célkitűzések, fő tevékenységi területek - 'tengelyek'	98

2.2.3. Programozás, ellenőrzés, finanszírozás és 'menetrend'	99
2.2.4. Az egyes támogatási tengelyek és a tervezett intézkedések részletesebben	101
2.4. A LEADER, mint a vidékfejlesztés speciális eszköze	108
2.4.1. A LEADER-ről általában.....	108
2.4.2. Vidék – a történelemhez vagy a jövőhöz való tartozás .	112
2.4.3. A LEADER módszertan hét alappillére	114
2.4.4. A LEADER svédországi tapasztalatai az alappillérek tükrében.....	123
3. A helyi partnerség megszervezése - „Innováció vidéken”	133
3.1. A helyi partnerség három megközelítése.....	136
3.2. Menedzsment partnerség, koordinációs partnerség	137
3.3. A partnerség „változó geometriája”	138
3.4. Fejlesztés és partnerség.....	139
3.4.1. A partnerségen alapuló fejlesztés szakaszai.....	139
3.4.2. A partnerség természete	140
3.5. A helyi partnerség az újítások mozgatói	141
3.6. A sikeres partnerség elvei, szabályai és alapjai	142
3.6.1. A kiindulás sokfélesége.....	142
3.6.2. A helyi partnerség modelljei	143
3.6.3. Alapvető kérdések, mint a partnerség sarkalatos pontjai	153
3.7. A partnerség kiépítése.....	155
3.7.1. Kiindulási feltételek.....	155
3.7.2. A „kis lépések politikája”, működési szabályok.....	156
3.7.3. A partnerség hatékonyságának feltételei.....	157
3.7.4. A tartósság előfeltételei	157
3.7.5. A nehézségek áthidalása	158
3.8. A partnerség fejlődési fázisai	159
4. Kommunikáció	163
4.1 A LEADER+ Akciócsoport kommunikációja – elvek és lehetőségek	163
4.1.1 A belső kommunikáció alapjai	164
4.1.2 Az akciócsoport külső kommunikációja	167

4.2 A kommunikáció szerepe és eszközei a helyi fejlesztésben	171
4.2.1 A helyi kommunikáció, mint a partnerek közötti híd, a helyi kommunikáció technológiái	173
4.2.2 Helyi tudásmenedzsment	179
4.2.3 Internet és virtuális közösségek	194
4.2.4 Hálózatépítés	195
4.2.5 Gyakorlati példák az E-vidék a fejezethez	199
5. Új módszerek és technológiák használata a helyi termékek és szolgáltatások versenyképessé tételéért	230
5.1. Együttműködési projektek eredményei	230
5.1.1. A LEADER II együttműködés hatása, tevékenysége és kedvezményei.....	231
5.2. Helyi termékek közvetlen értékesítési csatornáinak marketingje	237
5.2.1. Néhány általános faktor	238
5.2.2. A siker feltételei.....	239
5.2.3. Milyen vevőkör, milyen stratégiával?.....	240
5.2.4. Az értékesítés különböző formái.....	241
5.2.5. A termék piacra kerülése	243
5.2.6. A termelői csoportok támogatása	245
5.3. A helyi termékek közvetett értékesítési csatornái.....	246
5.3.1. A siker feltételei.....	247
5.3.2. A kezdet.....	247
5.3.3. Marketing csatornák	249
5.3.4. Összegzés	251
6. Helyi természeti és kulturális erőforrások fenntartható, innovatív, értéknövelő használata	253
6.1. Innováció, mint a LEADER programok egyik alappillére	253
6.2. Az innováció lehetséges területei a vidékfejlesztésben.....	254
6.3. Az innováció megvalósulása a LEADER programokban	255
6.4. Tanulás és innováció	257

6.5 Nemzeti program a vidéki kulturális erőforrások értéknövelő használatáért	258
6.5.1. Bevezetés	258
6.5.2. A települések statisztikai mutatói	260
6.5.3. Kultúra és vidékfejlesztés	263
6.5.4. A KÖZKINCS program tartalma.....	264
6.5.5. A megvalósítás szervezeti keretei	266
6.5.6. Összefoglalás.....	267
7. A vidéki élet minőségének javítása.....	269
7.1. A nők létfontosságú hozzájárulása a vidékfejlesztéshez	269
7.2. A társadalmi kirekesztés/kirekesztődés elleni küzdelem a vidéki térségekben	272
7.2.1. Társadalmi kirekesztődés, mint multi-dimenzionális jelenség	272
7.2.2. A szociális kirekesztés/kirekesztődés fogalma.....	272
7.2.3. A foglalkoztatás változásainak hatása.....	273
7.2.4. A szegénység és a kirekesztettség összefüggései	274
7.2.5. A társadalmi kirekesztés/kirekesztődés és a szegénység mérési lehetőségei	274
7.2.6. A szegénység és társadalmi kirekesztés/kirekesztődés vidéki térségekben való megjelenési formái, sajátosságai	275
7.2.7. A társadalmi kirekesztés/kirekesztődés elleni fellépés és a vidéki térségek fejlődése.....	276
7.2.8. Helyzetértékelés és stratégia	277
7.2.9. Kielégítetlen szükségletek.....	277
7.2.10. A társadalmi kirekesztés/kirekesztődés elleni harc eddigi gyakorlatának vizsgálata	279
7.2.11. A kielégítendő szükségletek és a meglévő segítség közti rés csökkentése	280
7.2.12. Módszerek és eszközök	280
7.2.13. Célzott helyi akciók, átfogóbb területi megközelítések beindulása a LEADER Program keretében - példák	281
7.2.14. Az akciók résztvevői, szereplői	282
7.2.15. Következmények és lehetőségek.....	283
7.2.16. A Társadalmi kirekesztés/kirekesztődés elleni küzdelem, mint a területi alapú megközelítés része	284

7.3. Vidéki szolgáltatásfejlesztés.....	287
7.3.1. Vidéki szolgáltatások	287
7.3.2. A helyi szolgáltatások megvalósítása, teljesítése.....	293
7.3.3. Néhány segédeszköz	299
8. Területközi és Nemzetközi együttműködési lehetőségek	304
8.1. Területközi és Nemzetközi együttműködés a LEADER Programban.....	304
8.1.1. Területközi hálózatépítés és együttműködés	304
8.1.2. A helyi akciócsoportok nemzetközi együttműködési lehetőségei (a LEADER II. tapasztalatai alapján).....	307
8.1.3. A nemzetközi együttműködések hatásai a LEADER 7 kulcselemével összefüggésben	308
8.1.4. Nemzetközi együttműködési programokkal kapcsolatos nehézségek.....	309
8.1.5. Teendők és eszközök.....	311
8.1.6. Projekt tartalom	312
8.1.7. A helyes menedzsment-folyamat megtalálása.....	313
8.1.8. Nemzetközi projekt helyi hatással	314
8.1.9. Összegzés	314
9. A magyarországi vidékfejlesztés eddigi tapasztalatai, a Leader+ intézkedés tartalmi elemei és alkalmazásának szabályai	316
9.1. Az előcsatlakozási programok (SAPARD, PHARE, ISPA9) tapasztalatai ¹⁰	316
9.1.1. Ellentétes üzenetek – retorika és gyakorlat	318
9.1.2. A SAPARD jelentősége a magyar vidékfejlesztésben	319
9.1.3. A magyar SAPARD Terv kidolgozása	321
9.1.4. A magyar vidékfejlesztési programok rendszere	322
9.1.5. A SAPARD Hivatal létrehozása és a Program megvalósítása	325
9.1.6. Az EU előcsatlakozási stratégiájának hatása a magyar vidékfejlesztésre.....	330

9.2. Az AVOP LEADER programhoz kapcsolódó agrár- és vidékpolitikai hazai intézményhálózat (országos, regionális és helyi szinten)	337
9.2.1. Bevezetés	337
9.2.2. A Községi Támogatási Keret Irányító Hatóság feladatai.....	338
9.2.3. Az AVOP Irányító Hatóság feladatai	340
9.2.4. Ágazati Intézményrendszeri szabályozás (Magyar kormányzati jogalkotás)	342
9.3. A LEADER Illeszkedése az AVOP-hoz és az NFT más OP-jeihez	349
9.3.1. Bevezetés	349
9.3.2. Általános tartalmi szempontok a tervezés és a végrehajtás során.....	350
9.3.3. Konkrét fejlesztések állami támogatásának vizsgálata tartalmi szempontok alapján, továbbá a LEADER lehetséges kapcsolódásai más állami fejlesztési akciókhoz	354
9.3.4. Belső illeszkedés vizsgálata	355
9.3.5. Külső illeszkedés vizsgálata	356
9.3.6. Eljárási szempontok mentén történő illesztés	359
9.4. Kísérleti LEADER-jellegű program Magyarországon... ..	360
9.4.1. A kísérleti LEADER program és a VFC	361
9.4.2. A kísérleti LEADER program lebonyolításában résztvevő szervezetek bemutatása	362
9.4.3 A Kísérleti LEADER-jellegű Program lebonyolítása	365
9.4.4. Pénzügyi kérdések.....	366
9.4.5. Eredmények.....	367
9.4.6. A Kísérleti Program megvalósítása során felmerült problémák	368
9.4.7. A Kísérleti LEADER-jellegű Program és a LEADER+ Program	372
9.5. Helyi értéket! - kísérleti jellegű LEADER program Zalában.....	382
10. PCM - Projekt Ciklus Menedzsment	390
10.1 A projekt-menedzsment alapelvei.....	394
10.1.1. A menedzsment definíciója	394
10.1.2. A projektmenedzsment célja / feladata.....	395

10.1.3. A Projektmenedzser	399
10.1.4. Mit jelent a „projekt menedzselése”?.....	400
10.1.5. Mit kell menedzselni?	401
10.1.6. Ki menedzsel?	402
10.1.7. A projekt sikerességének nyolc oka.....	403
10.1.8. Szerepek és feladatok	404
10.1.9. A projekt bukásának nyolc oka.....	405
10.1.10. A sikeresség tényezőinek összekapcsolása	406
10.1.11. A projekt megvalósítása	407
10.1.12. A projekt megvalósításával kapcsolatos kockázatok fő típusai	410
10.1.13. Ellenőrző kérdések	411
10.1.14. Felhasznált irodalom	412
10.1.15. Szószedet	413
10.2 Projekttervezés	418
10.2.1. Érintettek, potenciális érdekeltek (stakeholder) elemzése.....	423
10.2.2. SWOT elemzés.....	427
10.2.3. Problémaelemzés	429
10.2.4. Célelemzés	430
10.2.5. Stratégiaelemzés.....	431
10.2.6. A logikai keretmátrix (LKM).	432
10.2.7. A projekt erőforrásigényei és költségei	447
10.2.8. A projekt megvalósítási ütemterve.....	448
10.2.9. Projektszakaszok.....	450
10.3. Projekt ellenőrzés, monitoring és értékelés.	451
10.4. PCM/LKM gyakorlati példák	460
10.4.1. Vidéki kápolna felújítása egy holland kistérségben	460
10.4.2. Kerékpárút építése a Közép-Dunántúli régióban, az Által-ér völgyben.....	465
10.5 Helyi finanszírozás – szükségletek és kérdések.....	477
10.5.1. Finanszírozási kérdések.....	477
10.5.2. A pénzügyi források kereslete és kínálata közti rés	478
10.5.3. A rurális terekben felmerülő finanszírozási kereslet és kínálat közti eltérések okai.....	479
10.5.4. A kereslet és kínálat közötti rés áthidalása.....	480
10.5.5. A megfelelő finanszírozási eszköz megválasztása	480
10.5.6. A finanszírozás további jellegzetességei.....	481

10.5.7. Folyó pénzügyi juttatási (támogatási) intézkedések ..	482
10.1.8. Kereskedelmi banki szektor	482
10.5.9. Elősegítő, közvetítő szervezetek	484
10.5.10. Alternatív finanszírozási szektor	485
10.5.11. A LEADER programok határai és eredményei (tapasztalatok alapján)	486
10.5.12. Lokális partnerség, mint a banki finanszírozás garanciájának biztosítója.....	487
10.5.13. A strukturális alapok szabályozásának alkalmazása a pénzügyi tervezésben	487
10.5.14. A jövő kihívásai a LEADER programok eddig tapasztalatai alapján.....	489
10.5.15. Források elérhetőségének javítása, melyek terén elegendő tapasztalat áll rendelkezésre.....	490
10.5.16. Hitelek elérhetőségét gátló tényezők elemzése.....	492
10.5.17. Pénzügyi menedzsment-képzés, tanácsadás	492
10.5.18. Etikai alapú szervezetek (civil kezdeményezések)	492
10.5.19. A LEADER által még fel nem fedezett formák	493
10.6. Helyi menedzsment és finanszírozás a LEADER-ben	493
10.7 A közösségi felmérés – 'Village Appraisal'	509
11. Az AVOP LEADER+ intézkedés „készségek elsajátítása” tevékenység lebonyolításának képzési tematikája és módszertana	514
Az AVOP LEADER+ „Készségek elsajátítása” Program képzési tematikájának és módszertanának szerkezete	514
11. 1 Képzők képzése	516
A képzés tematikája és módszertana	520
11.2 Mobilizációs tájékoztató	531
A mobilizációs nap előadásainak tartalma és módszertana ...	533
Szakértői szerepek a megyei tájékoztatókon	538
Segédanyagok a képzők számára	540
A rendezvény napirendje	540
Diasorok	541
11.3 Kétnapos workshop 7 régióban.....	541
12.4 Az ötnapos képzés és konzultáció (mentorálás)	557
Képzés	557
A képzés tartalma és módszertana	558

12. Menedzsment, monitoring, kommunikáció az AVOP LEADER+ intézkedés „készségek elsajátítása” programban	563
12.1. Menedzsment.....	563
<i>A projektmenedzsment általános elvei</i>	<i>563</i>
<i>Az Irányító Bizottság</i>	<i>564</i>
<i>A kétszintű projektmenedzsment hierarchia</i>	<i>565</i>
<i>A projektmenedzsment szervezet szervezeti és személyi kompetenciája</i>	<i>566</i>
<i>Speciális projektmenedzsment megoldások – együttműködés az államigazgatással</i>	<i>567</i>
12.2. Monitoring.....	569
<i>A projektmonitoring</i>	<i>569</i>
<i>Tananyag és oktatási módszertan monitoringja</i>	<i>569</i>
<i>Képzések monitoringja</i>	<i>571</i>
12.3 A minőségbiztosítás.....	572
<i>Definíció.....</i>	<i>572</i>
<i>A megvalósítási módszertan</i>	<i>573</i>
12.4. Kommunikáció.....	574
<i>Sajtókommunikáció</i>	<i>574</i>
<i>Célok</i>	<i>574</i>
<i>Infokommunikáció.....</i>	<i>575</i>
<i>Az oktatási program kommunikációja</i>	<i>580</i>
12.5. A képzők kommunikációja.....	582
<i>A képző kommunikációs főszereplő</i>	<i>584</i>
<i>A képző helyi médiaszereplő.....</i>	<i>585</i>
<i>A képző sajtó-média kommunikációjának néhány „konyhatitka”</i>	<i>586</i>
<i>A LEADER+ első időszakának téveszméi és lehetséges üzenetei</i>	<i>587</i>
Kiegészítő dokumentumok	590
Mellékletek jegyzéke	590
PPT előadások jegyzéke.....	590

Előszó az AVOP LEADER+ „Készségek elsajátítása” Programhoz kapcsolódó tananyaghoz

Ez a tankönyv és mellékletei az AVOP LEADER+ „Készségek elsajátítása” Program keretében, annak első szakaszában készült. A tananyag bemutatja az európai vidékfejlesztés múltját és jövőjét, az Európai Unió LEADER programjainak tapasztalatait és módszertanát, szellemiségét és kiemelt kérdésköreit, illetve a magyarországi AVOP LEADER+ Programot, annak előzményeit.

A tananyag célja - első lépésben - a programban közreműködő képzők és mentorok felkészítése annak érdekében, hogy az ország minden területén azonos tartalmú és minőségű felkészítő képzésekre kerülhessen sor.

A tananyag elkészítésének másik, alapvető célja az AVOP LEADER+ „Készségek elsajátítása” Intézkedés célcsoportjának, a potenciális magyarországi LEADER akciócsoportok tagjainak felkészítése az AVOP LEADER+ akciócsoportok felállítására, a helyi LEADER akciótervek kidolgozására, az AVOP LEADER+ pályázatok elkészítésére.

A magyar nyelvű elméleti, módszertani és gyakorlati tananyag, oktatói segédanyaggal kiegészítve elektronikus formában kerül terjesztésre. A tananyagot a készítők a program során aktualizálni és bővíteni kívánják a program tapasztalatai alapján.

A tananyag fejezetei az AVOP LEADER+ „Készségek elsajátítása” Program teljes időtartamára vonatkozó, egymással elemeiben összefüggő, teljes képzési anyagot tartalmaznak.

A tananyag része a programhoz kötődő oktatási terv és módszertan, amely tartalmazza az oktatás részletes tematikáját és ütemtervét, beleértve a képzés témáinak és résztémáinak ismertetését, a kapcsolódó óraszámokat, alkalmazandó képzési módszert, ismeret-ellenőrzési feladatokat. Ehhez készültek a teljes tananyag adott szakaszra vonatkozó megfelelő fejezeteinek felhasználásával az adott célcsoport számára szükséges diásorok, előadások az adott témakör elsajátítását segítő tananyagrészt alapján, a program adott szakaszának megfelelő mélységben.

A tananyag szerkezeti elemei

- Az Európai Unió vidékfejlesztésének alapelveit, történetét, jövőjét és a LEADER Program megismerését elősegítő cikkek, beleértve a LEADER Program jövőjét, illeszkedését az EU támogatási politikájába, intézményi és forrás-rendszerébe. (A tananyag hangsúlyozottan foglalkozik a 2007 utáni időszak várható vidékpolitikájával is.)
- A partnerség illetve a kommunikáció kérdései, mint a LEADER módszer sarokköve (partnerség) és a partnerség megvalósításának alapvető eszköze (kommunikáció)
- A LEADER+ főtémaival kapcsolatos tananyagok négy főfejezetbe rendezve
- A magyarországi vidékpolitikát és az AVOP LEADER+ Intézkedés megismerését elősegítő főfejezet
- A LEADER program helyi megvalósítását elősegítő főfejezet (PCM)
- A képzések tartalmát és módszertanát tartalmazó főfejezet
- A LEADER Intézkedés „Készségek elsajátítása” program menedzsmentjéhez kapcsolódó fejezet

A négy különböző képzési formához tartozó tananyag részek

- A képzők-képzésének célja a teljes tananyag megismertetése, elsajátítása (egyéni felkészülés a vizsgára).
- Az egynapos mobilizációs tájékoztatáson a tananyag 1-9. fejezetének „főcím-szerű”, általános ismertetésére kerül sor.
- A kétnapos workshopon ugyanezen fejezetek alfejezeteinek, részletes tárgyalása és megértése a cél, kiegészítve a 10. fejezet általános ismeretanyagának átadásával.
- Az egy további napi tréningen és a konzultációs napokon gyakorlatilag az addigiak alkalmazása mellett a 10. fejezet részletes megtanítása és alkalmazása a cél, illetve az 5-8. fejezet tartalmának felhasználása ott és úgy, ahogy az adott térségben aktuális feladatok ezt megkívánják.
- A 11.-12. fejezet elsősorban a képzők számára készült, a képzéseken ebben a formában nem szerepel.

A tananyag elkészítéséhez kiemelt inputot képeznek az alábbi, a LEADER II. Obszervatórium által készített dokumentumok

1. Social competitiveness – Creating a territorial development strategy in the light of the LEADER experience
2. Mainstreaming LEADER in future rural policies
3. Assessing the added value of the LEADER approach
4. Fighting social exclusion in rural areas
5. Local financing in rural areas
6. Development rural services
7. Marketing local product – Short and long distribution channels
8. Women active in rural development

9. Economic competitiveness
10. Methodological guide for the analysis of local innovation needs
11. Environmental competitiveness – creating a territorial development strategy in the light of the LEADER experience,
12. Territorial competitiveness – Creating a territorial development strategy in light of the LEADER experience,
13. Global competitiveness of rural areas – Creating a territorial development strategy in the light of the LEADER experience,
14. Analysing an innovative action – Guide intended for partners
15. Renewable sources of energy, sustainable sources of energy
16. Research, transfer and acquisition of knowledge in aid of rural development
17. Support system for new activities in rural areas
18. Developing walking holidays in rural areas – Guide on how to design and implement a walking holiday project
19. Transnational cooperation under LEADER II
20. Innovative Actions of Rural Development

További inputot képez

21. AVOP
22. AVOP PKD
23. ADA CAVAZZANI, MALCOLM MOSELEY (2001): The Practice of Rural Development Partnership in Europe (24 Case Studies in 6 European Countries)
24. http://europa.eu.int/comm/archives/leader2/rural_europe.cfmselected_lang=en
25. AEIDL LEADER II CD sorozat (A AEIDL a LEADER II programban obszervatóriumaként készítette a tananyagot)

26. Kézikönyv az AVOP LEADER+ intézkedésének végrehajtására (VÁTI Kht., 2004. november 10.)
27. Nemzetközi esettanulmányok
28. Vörös, M. (2001): Information Sources and Requirements for Evaluating Agro-environmental Impacts of Farm Businesses in Hungary.
29. Vörös Mihály László (2004): Versenyképes projektek, pályázatok. TRI-MESTER Kiadó. Tatabánya, 2004.